

Gendervraagstukken binnen detentie, terug van (nooit) weggeweest

We beginnen dit edito met een warm eerbetoon aan Freya Vander Laenen, professor aan de UGent, redactielid van FATIK en zo veel meer. We hebben dan ook een plaats in deze editie voorzien om haar te gedenken. In zekere zin sluiten de thema's van de bijdragen in dit nummer aan bij Freya's inzet voor forensische geestelijke gezondheidszorg, drughulpverlening en kwetsbare doelgroepen binnen detentie.

In deze FATIK bundelen we namelijk bijdragen over gender en hulp- en dienstverlening. Eerst stelt het Rekenhof de resultaten voor van zijn audit over de organisatie en uitvoering van het beleid en het effect van hulp- en dienstverlening op re-integratie en wederopsluiting. In de tweede bijdrage gaan we (Olivia Nederlandt en Aurore Vanliefde) dieper in op de detentiebeleving van gedetineerde vrouwen en de gevolgen van hun minderheidsstatuut in het gevangeniswezen. Tot slot komen beide onderwerpen samen in de getuigenis van Jolien Lescauwaet (Organisatieondersteuner Justitieel Welzijnswerk in de gevangenissen van Brugge en Ruiselede), waar ze reflecteert over de projecten rond gender binnen hulp- en dienstverlening.

Deze lentemaanden zijn de periode bij uitstek om stil te staan bij gendervraagstukken in het gevangeniswezen; we begonnen op 3 maart met een thematisch colloquium over vrouwen in detentie¹ aan de Université Saint-Louis

Brussel dat in het teken stond van internationale vrouwendag. Het jaarlijks colloquium van de FOD Justitie van 18 april was dit jaar volledig gewijd aan "Gender en Justitie".² Tot slot werd het colloquium van 17 mei aan de Université Saint-Louis Brussel volledig gewijd aan gender gemeente aspecten van instituties (waaronder gevangenissen en forensisch psychiatrische zorginstellingen). Het is dan ook een fijne knipoog dat dit evenement plaatsvond op IDAHOT, de internationale dag tegen homofobie en transfobie, wat een mooie aanloop vormt naar de Pride Month in juni.

Deze ware golf van evenementen kunnen we situeren binnen de toenemende aandacht voor gendervraagstukken in detentiecontexten, maar ook binnen het brede maatschappelijk debat. Voor de specifieke context van het gevangeniswezen, schetsen we in dit edito een aantal boeiende ontwikkelingen binnen criminologisch-penologisch onderzoek, alsook vanuit de hulp- en dienstverlening, toezichtsorganen, wetgevende instanties en de penitentiaire administratie.

Hoewel al langer Angelsaksisch **criminologisch onderzoek** wordt gevoerd naar gender binnen het gevangeniswezen, is dit onderwerp in België lange tijd weinig bestudeerd, met uitzondering van twee studies. De eerste, uitgevoerd door An Nuytiens, was gewijd aan het profiel en de achtergrond van vrouwelijke gedetineerden

---

1 "Les femmes incarcérées dans les prisons belges : état des lieux de la recherche et du plaidoyer", dat plaatsvond op 3 maart aan de Université Saint-Louis in Brussel. Sommige interventies zijn online beschikbaar: <https://grepec.usaintlouis.be/powerpoints-du-seminaire-les-femmes-incarcerees-dans-les-prisons-belges-etat-des-lieux-de-la-recherche-et-du-plaidoyer-3-mars-2023/>; zie ook het GERN (Groupement européen de recherches sur les normativités) Interlabo van 24 juni 2022 te Brussel: <https://grepec.usaintlouis.be/videos-et-powerpoints-en-ligne-interlabo-germ-les-normativite-carcerales-a-lepreuve-du-genre-24-juin-2022-usl-b/>.

2 De opname van het colloquium is online beschikbaar: <https://www.youtube.com/watch?v=0ZLh6VW3PqU>.

en moeders in de gevangenis.³ De tweede werd in 2015 uitgevoerd door Axelle François, een gevangenisdirecteur, en was gewijd aan seksualiteit in Belgische gevangenis. ⁴ Anno 2023 zijn er echter meerdere lopende onderzoeken naar genderkwesties binnen detentie, met name door de auteurs van dit edito. Zo zijn Olivia Nederlandt (USL-B) en Lola Gauthier (UCLouvain) respectievelijk als post-doctoraal onderzoeker en doctoraatsstudent aangesteld binnen het onderzoeksproject “*Les normativités carcérales à l’épreuve du genre*”, verkregen door Diane Bernard en Marie-Sophie Devresse (2020-2023).

Aurore Vanliefde (KU Leuven) voert haar doctoraatsonderzoek over de ervaringen, noden en het mensenrechtenkader van gedetineerde LGBTQ+ personen in Belgische gevangenis. Beide onderzoeksprojecten vormden de voedingsbodem voor een gezamenlijk onderzoek over gender gemengde aspecten van het gevangeniswezen. Daarnaast voert antropologe Delphine Pouppez (UCLouvain) een doctoraatsonderzoek over de detentiebeleving en agency van gedetineerde

vrouwen met inachtname van de relatie tot de ruimtelijke en lichamelijke aspecten van gender. Tot slot onderzoekt criminologe Valentine Doffiny (ULiège) het profiel en de levensloop van gedetineerde vrouwen in Franstalige gevangenis. De voorlopige resultaten van deze onderzoeken zijn reeds het onderwerp geweest van presentaties tijdens de hierboven vermelde colloquia die georganiseerd werden binnen het onderzoeksproject “*Les normativités carcérales à l’épreuve du genre*”, alsook van bijdragen in een themanummer van *Déviance et Société*⁵, dat gelijktijdig met deze FATIK verschijnt.

Ook in de praktijk kan het thema gender op heel wat aandacht rekenen, met name binnen **hulp- en dienstverlening aan gedetineerden**. Laten we erop wijzen dat de hulp- en dienstverlening binnen detentie bijzonder complex georganiseerd is ten gevolge van de bevoegdheidsverdeling betreffende persoonsgebonden aangelegenheden die aan de gemeenschappen toebedeeld zijn. Deze “externe diensten” zijn dan ook verschillend georganiseerd aan weerszijden van de taalgrens. De audit van het Rekenhof in dit nummer betreft

-
- 3 A. NUUYTIENS, *Small numbers, big problems. Het levensverhaal en (jeugd)delinquente traject van vrouwelijke gedetineerden*, Brussel, VUBPress, 2011; A. NUUYTIENS, “Het profiel van moeders in de gevangenis: toch niet zo stereotiep? Reflecties over implicaties voor onderzoek en beleid”, *FATIK*, 2016, afl. 152, 13-20; A. NUUYTIENS, “Met je kind op cel. Moeders van de moeder-kind afdeling te Brugge over de ‘maternal pains of imprisonment’”, *FATIK*, 2018, afl. 158, 6-15; A. NUUYTIENS, “Vrouwelijke gedetineerden” in K. BEYENS en S. SNACKEN (eds.), *Straffen. Een penologisch perspectief*, Antwerpen, Maklu, 2017, 497-512; A. NUUYTIENS, “Mum’s the Word. A study on children of incarcerated mothers’ well-being, psychosocial functioning, and caregiving situation”, *Tijdschrift voor Criminologie* 2016, 109-113; A. NUUYTIENS, “Female pathways to crime and prison: Challenging the (US) gendered pathways perspectives”, *European Journal of Criminology* 2016, 195-213; A. NUUYTIENS, “‘It all has to do with men’. How abusive romantic relationships impact on female pathways to prison” in C. KRUTTSCHNITT en C. BIJLEVELD (eds.), *Lives of Incarcerated Women: An International Perspective*, Londen, Routledge, 32-47; A. NUUYTIENS, “Female Offenders’ Pathways to Prison in Belgium”, *Journal of Victimology, Human Rights and Gender* 2012, afl. 4, 7-22; A. NUUYTIENS, “Het profiel van vrouwen in de gevangenis”, *Panopticon* 2008, 40-50; A. NUUYTIENS, “Het profiel van moeders in de gevangenis: toch niet zo stereotiep? Reflecties over implicaties voor onderzoek en beleid”, *FATIK* 2016, afl. 156, 14-15; A. NUUYTIENS, “Het levensverhaal en (jeugd)delinquente traject van vrouwelijke gedetineerden”, *FATIK* 2012, afl. 134, 20-31.
- 4 A. FRANÇOIS, *Etude sur la sexualité en milieu carcéral belge. De l’enfermement à de la sexualité à la liberté d’adaptation des comportements sexuels*, doctoraatsthesis onder promotorschap van M. DANTINNE, Luik, ULg, 2015; A. FRANÇOIS, “La sexualité en milieu carcéral : au cœur des représentations de personnes incarcérées”, *Champ pénal/ Penal field* 2016, afl. XIII.
- 5 Introductie door D. BERNARD en M.-S. DEVRESSE; O. NEDERLANDT en L. GAUTHIER, “Les femmes incarcérées dans les prisons belges : un statut minoritaire et minorisé”; A. VANLIEFDE en D. MARAS, “ Au-delà de la binarité des barreaux : les expériences et la prise en charge des personnes trans détenues en Belgique”; V. DOFFINY en S. ANDRÉ, “Femmes incarcérées : entre invisibilisation et vulnérabilités”.
-

enkel de Vlaamse hulp- en dienstverlening.⁶ Voor concrete voorbeelden van de manier waarop aan gender een plaats gegeven wordt binnen de hulp- en dienstverlening, verwijzen we naar de getuigenis van Jolien Lescauwet in dit nummer. Aan Franstalige zijde krijgen gender en de doelgroep van gedetineerde vrouwen echter ook de nodige aandacht. Zo onderstreept het coördinatieplatform Concertation des Associations Actives en Prison (CAAP) in haar activiteitenverslag van 2015 het genderstereotiep karakter van het aanbod aan activiteiten binnen detentie.⁷ De meest actieve organisatie rond gendervraagstukken is zonder twijfel I.Care vzw, dat zich sinds 2015 inzet voor gedetineerde vrouwen en genderminderheden door hun hulpverleningsaanbod en politiek engagement. Hun nieuwsbrief "MursMurs" bevatte al twee dossiers over gender⁸, en ze organiseerden tevens een seminarie over seksualiteit, vrouwen en detentie op 17 november 2022.⁹ Daarnaast stichtte I.Care vzw samen met Genres Pluriels vzw het "Observatoire des réalités des personnes transgenres en prison" in 2021, dat bedoeld is om kwantitatieve en kwalitatieve informatie te verzamelen over de beleving van gedetineerde transgender personen met als doel het ontwikkelen van een aangepast hulpverleningsaanbod. De bejegening van transgender gedetineerde personen stond tevens

centraal in het colloquium dat zij organiseerden voor het éénjarig bestaan van dit initiatief op 19 november 2022.¹⁰

Daarnaast dragen meerdere **belangenorganisaties** bij tot het zichtbaar maken van genderkwesties binnen detentie. Organisaties, zoals de Ligue des Droits Humains, de Belgische tak van het Observatoire International des Prisons, de Genepi Belgique of het Centre d'Action Laïque (CAL), bieden zelf geen diensten aan binnen de muren, maar genereren wel documentatie over detentie in een verscheidenheid van vormen.¹¹ Zo wijdde het CAL zijn programma "Libres ensembles – en quête de sens" tijdens de Nationale Dagen van de Gevangenis aan het thema "Gender en seksualiteit in de gevangenis".¹² De regionale afdeling van het CAL in Charleroi organiseerde eveneens een colloquium over genderaspecten binnen detentie.¹³ Tot slot stond de allereerste aflevering van "La Brèche", het tijdschrift van Genepi Belgique in het teken van gender en seksualiteit achter tralies.¹⁴

Wat betreft het **toezicht op het gevangeniswezen**, is er tot op heden geen globale analyse uitgevoerd over genderaspecten van detentie door de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen. Aandacht voor gender blijft momenteel beperkt tot anekdotische bevindingen

-
- 6 Voor een overzicht van de organisatie van hulp- en dienstverlening aan Franstalige zijde, zie O. NEDERLANDT en C. REMACLE, "L'aide sociale aux justiciables et aux détenus : un secteur invisibilisé par la complexité institutionnelle belge", *Revue de Droit Pénal et de Criminologie* 2019, 379-423.
  - 7 M. BERTRAND en S. CLINAZ, voor vzw CAAP, *L'offre de service faite aux personnes détenues dans les établissements pénitentiaires de Wallonie et de Bruxelles, Analyse 2013-2014*, 2015, 44-45 en 81.
  - 8 I.CARE VZW, "Être femme en prison", *MursMurs* 2018, afl. 6; "Genres et sexualités en prison", *MursMurs* 2022, afl. 12; online beschikbaar op <https://www.i-careasbl.be/mursmurs>.
  - 9 Het seminarie "Sexualité, femmes* et prison" van I.Care vzw in samenwerking met de Fédération Laïque de Centres de planning familial (FLCPF) werd volledig opgenomen en is online beschikbaar op <https://www.youtube.com/watch?v=XJVYIIHVx-8>.
  - 10 Het colloquium "Observatoire des personnes transgenres en prison – quels constats ? quelles perspectives ?", van I.Care vzw en Genres Pluriels vzw werd volledig opgenomen en is online beschikbaar op <https://www.youtube.com/playlist?list=PLElvYnOLOv6uKHfyfv0D3cScxB71c3Mnv>.
  - 11 Zie de website van de vermelde organisaties voor hun verslagen, perscommunicaties, enz.: <https://www.caap.be/>; <https://www.liguedh.be/themes/prison/>; <https://www.oipbelgique.be/>.
  - 12 De aflevering "Genres et sexualités en prison" is beschikbaar op <https://www.laicite.be/emission/genres-et-sexualites-en-prison/>.
  - 13 Het colloquium "Les pratiques pénitentiaires au prisme du genre en Fédération Wallonie-Bruxelles" vond plaats op 10 november 2022 in samenwerking met de Hogeschool Condorcet van Marcinelle.
  - 14 GENEPI BELGIQUE, "Genres et sexualités en prison", *La Brèche* 2019, afl. 1.

van Commissies van Toezicht.¹⁵ Als leden van de Commissie van Toezicht van de gevangenis van Haren verzorgden we op 16 en 17 januari 2023 een opleiding over gendergevoeligheid binnen de toezichtsoopdrachten waaraan alle leden van de Commissies van Toezicht konden deelnemen.

Tot slot is de thematiek van gender binnen detentie niet ontglipt aan **supranationale regelgevende instanties**, integendeel. Sinds de jaren 2000 merken we een aanzienlijke uitbreiding van het kader aan aanbevelingen en andere *soft law* betreffende genderspecten binnen het gevangeniswezen, dat onmogelijk in een edito exhaustief samengevat kan worden. Binnen de Verenigde Naties vormen de Bangkok Rules betreffende vrouwelijke gedetineerden¹⁶ en de Tokyo Rules betreffende niet-vrijheidsbenemende maatregelen voor vrouwen¹⁷ twee pilaren van het *soft law* kader over deze thematiek. Daarnaast formuleerde een groep experts een reeks niet-bindende regels betreffende seksuele oriëntatie, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken binnen detentie in principe 9 van de zgn. Yogyakarta Principles.¹⁸ Binnen het uitgebreid arsenaal aan *soft law* van de Raad van Europa, is het noemenswaardig dat de *European Prison Rules* in 2006 al meerdere bepalingen bevatten over gedetineerde vrouwen en tijdens de herziening van de regels in 2020 de notie van gender expliciet toegevoegd is ter aanbeveling van het

uitwerken van een gendergevoelig penitentiair beleid dat oog heeft voor de specifieke noden van vrouwen.¹⁹ Daarnaast formuleerde het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) reeds in 1999 wenselijke normen voor de bejegening van vrouwen in detentie²⁰ en publiceerde het in 2018 een thematische fiche met aandachtspunten over gedetineerde vrouwen.²¹

Wat betreft de **Belgische regelgeving**, kunnen we stellen dat het genderspect binnen penitentiaire wetgeving bijzonder beperkt is. Nochtans heeft dit doorgedreven implicaties voor de organisatie van het gevangeniswezen en de detentiebeleving van gedetineerde personen, zoals blijkt uit onze bijdrage over het minderheidsstatuut van gedetineerde vrouwen in deze FATIK. De Basiswet bevat immers slechts drie bepalingen die betrekking hebben op gender; de bestemming van penitentiaire inrichtingen, hetgeen de grondslag vormt voor de binaire scheiding van gedetineerde vrouwen en mannen²², het uitvoeren van de foullering aan het lichaam door een personeelslid van hetzelfde geslacht²³, en het verbod om vrouwen op te sluiten in een strafcel indien ze zwanger zijn of in de gevangenis verblijven met hun kind jonger dan 3 jaar.²⁴ Er bestaan verder geen gendergevoelige bepalingen in de wet betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden of de wet

---

15 De jaarverslagen van de Commissies van Toezicht zijn beschikbaar op <https://ccsp.belgium.be/>.

16 Resolutie 65/229 van de Algemene Vergadering van de VN (21 december 2010), *UN Doc. A/RES/65/229* (2011), geformuleerd ter aanvulling aan de zgn. "Nelson Mandela Rules" betreffende de standaard minimum regels voor de bejegening van gedetineerden, Resolutie 70/175 van de Algemene Vergadering van de VN (17 december 2015), *UN Doc. A/RES/70/175* (2015).

17 Resolutie 45/110 van de Algemene Vergadering van de VN (14 december 1990), *UN Doc. A/RES/45/110* (1990).

18 Deze principes vormen een interpretatie van bestaande *soft law* en reflecteert over de implicaties ervan voor diversiteit aan seksuele oriëntatie, genderidentiteit, genderexpressie en geslachtskenmerken: <https://yogyakartaprinciples.org/>

19 Aanbeveling Rec (2006) 2 van de Raad van Europa betreffende de European Prison Rules (11 januari 2006; herzien 1 juli 2020), en in het bijzonder Regel 34.1: "*Specific gender-sensitive policies shall be developed and positive measures shall be taken to meet the distinctive needs of women prisoners in the application of these rules.*"

20 10^e Algemeen verslag van het CPT over de activiteiten van het CPT betreffende de activiteiten van het CPT over de periode van 1 januari t.e.m. 31 december 1999, CPT/Inf(2000)13.

21 CPT Factsheet "*Women in prison*", januari 2018, <https://rm.coe.int/168077ff14>.

22 Art. 15, § 2, 2° Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

23 Art. 108 § 2 *Ibid.*

24 Art. 134 § 3 *Ibid.*

betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiair personeel.²⁵ Een wettelijke herziening van deze drie penitentiaire wetten opdat ze rekening zouden houden met genderaspecten lijkt ons²⁶ opportuun om twee redenen. Enerzijds zou dit voor een wettelijk bindend kader zorgen aangaande de bejegening van vrouwen en genderminderheden, aangezien de hierboven vermelde supranationale aanbevelingen enkel niet-bindende *soft law* betreffen.²⁷ Anderzijds vormen deze drie wetten als het ware het draaiboek voor practici en penitentiair personeel, die minder affiniteit hebben met supranationale normen.

Hoewel een gendergevoelige herziening van Belgische penitentiaire wetgeving niet aan de orde van de dag is, is deze thematiek niet volledig afwezig in de parlementaire debatten. Zo blijkt de interesse voor gender binnen detentie vanwege verschillende parlamentsleden uit verschillende parlementaire vragen²⁸ en het voorstel van resolutie aangaande de verbetering van de kennis over en zorg voor de specifieke behoeften van vrouwen in detentie, ingediend door Claire Hugon en Stefaan Van Hecke.²⁹

Het penitentiair beleid wordt echter vormgegeven door een veelheid aan interne documenten (omzendbrieven, dienstnota's, aanbevelingen en directieven, interne communicaties, ...), wat het beperkt wettelijk kader omtrent gender in detentie mede kan verklaren. Het is voor de ons echter onmogelijk om kennis te hebben van het volledig bestand van deze interne spelregels. Desalniettemin hebben de FOD Justitie en de penitentiaire administratie in toenemende mate aandacht voor gendervraagstukken binnen het gevangeniswezen. Dit blijkt in 2023 alvast uit het thema van het jaarlijks colloquium van de FOD, nl. "Gender en Justitie", uit het beleid om menstruatieproducten gratis beschikbaar te maken voor gedetineerden die deze behoeven sinds april 2023³⁰ en uit de uitwerking van richtlijnen voor de omgang met transgender gedetineerde personen³¹.

We sluiten af met enkele lees- en kijktips voor wiens interesse over gender en detentie we hebben kunnen aanwakkeren met dit edito. Het thema laat de Belgische media namelijk niet onverschillig. In Vlaanderen speelt de fictiereeks "Gent-West" zich bijvoorbeeld af in een vrouwengevangenis, en werpt het programma

---

25 WERV; Wet van 23 maart 2019 betreffende de organisatie van de penitentiaire diensten en van het statuut van het penitentiair personeel, *BS* 11 april 2019.

26 Zie ook O. NEDERLANDT, 2020, "Le droit pénitentiaire et les femmes incarcérées : Orange is the new blackbox ?" in D. BERNARD (ed.) en C. HARMEL (coord.), *projet de l'ASBL Fem&L.A.W., Codes commentés 2020 - Droits des femmes*, Brussel, 2020, 377-381.

27 Hoewel de effectiviteit van *soft law* wel toeneemt, zoals Françoise Tulkens opmerkt: "Sinds lange tijd, en vooral sinds het baanbrekende arrest *Demir en Baykara t. Turkije* van 12 november 2008, wordt *soft law*, en in het bijzonder dat van de Raad van Europa, dat de consensus van 47 Europese staten weerspiegelt, door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens op verschillende gebieden, en met name op penitentiair gebied, op grote schaal gebruikt", vrije vertaling van F. TULKENS, "Cellule collective et espace personnel. Un arrêt en trompe-l'œil, obs. sous Coureur. dr. h., Gde Ch., arrêt Mursic c. Croatie, 20 octobre 2016", *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2017, p. 995.

28 Zie o.a. *Vr en Antw.* Kamer, Vr. nr. 55011251C betreffende gedetineerde vrouwen en menstruatiearmoede, 9 december 2020 (C. HUGON, antw. V. VAN QUICKENBORNE); *Vr. en Antw.* Kamer, betreffende de samengevoegde vragen tijdens het actualiteitsdebat over de gevangenis van Haren, 2 februari 2022 (antw. V. VAN QUICKENBORNE); *Vr en Antw.* Kamer, Vr. nr. 5028442C betreffende de mix van personen van verschillend geslacht in de strafinrichtingen, 8 juni 2022 (C. HUGON, antw. V. VAN QUICKENBORNE); *Vr. en Antw.* Kamer, Samengevoegde vragen nr. 55030174C en 55031301C over plaatsen voor vrouwen in het toekomstige BKOC en in de psychiatrische eenheden van Haren en de kalender voor en de organisatie van de verhuizing naar Haren 25 oktober 2022 (C. HUGON, antw. V. VAN QUICKENBORNE). Over gedetineerde transgender personen, zie *Vr. en Antw.* Kamer, Vr. nr. 54-1-000872, 23 februari 2016 (V. VAN PEEL, antw. K. GEENS); *Vr. en Antw.* Kamer, Vr. nr. 155, 28 februari 2011 (Z. GENOT, antw. S. DE CLERCK); *Vr. en Antw.* Kamer, Vr. nr. 0367, 18 maart 2021 (K. JIROFLEE, antw. V. VAN QUICKENBORNE); *Vr. en Antw.* Kamer, Vr. nr. 55-2-000882, 7 december 2021 (C. HUGON, antw. V. VAN QUICKENBORNE).

29 Voorstel van resolutie aangaande de verbetering van de kennis over en zorg voor specifieke behoeften van vrouwen in detentie, 29 maart 2023, Kamer, *Doc.* 55-3269/001.

30 Interne communicatie aan de gevangenis, 24 maart 2023.

31 FOD Justitie, *Aanbevelingen / richtlijnen voor de omgang met transgender gedetineerde personen*, 2 maart 2023 [intern document].

“Ooit Vrij” een blik op het leven achter tralies, ook in vrouwenafdelingen. Aan Franstalige kant brengt de documentaire “*Ongles rouges*” van Valérie Vanhoutvinck het parcours van verschillende vrouwen in beeld, tijdens en na hun detentie in de gevangenis van Bergen.³² Het parcours van een gedetineerde vrouw in de Brusselse gevangenis van Berkendaal werd ook geïllustreerd in de *graphic novel* “*La ballade des dangereuses*”.³³ Daarnaast bestaan er ook tal van podcasts die gewijd zijn aan het thema van gender in detentie.³⁴

Aurore Vanliefde³⁵ & Olivia Nederlandt³⁶

-
- 32 Centrale thema's in deze levenservaringen komen trouwens ook terug in de beklijvende Britse kortfilm “*Sweatbox*” van theatergroep CLEAN BREAK, beschikbaar op <https://www.youtube.com/watch?v=pdTspE6ifKY>.
- 33 A. HERMANS (scenario), D. HERMANS (illustraties) en V. ZÉZÉ, *La ballade des dangereuses. Journal d'une incarcération, d'après une histoire vécue par Valérie Zézé*, Saint-Avertin, La boîte à bulles, 2018.
- 34 Verschillende gedetineerde vrouwen gaan in dialoog met verhalenmaker Ng Sauw Tjhoi in de podcast “*Iedereen Levenslang*” van DIALOOG, <https://avansa-mzw.be/blog/iedereen-levenslang>; Podcast “*Sexualité sous surveillance*” door IHECS-studenten S. DUCHÊNE, E. LELOUP, P.-L. GODIER, L. GUILMOT, C. THERER, 2022, <https://open.spotify.com/show/2OCNHagYMIYVmlhjApgyXT>; Afleveringen “Des femmes violentes” (afl. 27, mei 2021), “Prisonnières et visiteuses” (afl. 28, juni 2021) en “Reprendre sa liberté” (afl. 29, september 2021) in “Un Podcast à soi” van C. BIENAIMÉ voor Arte Radio, https://www.youtube.com/watch?v=Fm5_bKk2T7c; “Femmes et en prison : la double peine ?”, door RADIO VACARME met I.CARE vzw, 2022, https://www.mixcloud.com/Radio_Vacarme/femmes-et-en-prison-la-double-peine-icare-asbl-x-radio-vacarme-edition-speciale-8-mars/.
- 35 Eindredactie FATIK en doctoraatsonderzoeker (Aspirant FWO Vlaanderen; 11K1621N) verbonden aan het Leuven Instituut voor Criminologie (LINC), KU Leuven.
- 36 Redactielid FATIK en docent verbonden aan de Groupe de Recherche en Matière Pénale et Criminelle (GREPEC), Université Saint-Louis Brussel.
-